

# Husie kyrka

Lunds stift



Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2018-05-07

**jais**  
**arkitekter**

—

**Svenska kyrkan**   
LUNDS STIFT

# Husie kyrka

Husie församling, Malmö pastorat, Lunds stift

Malmö socken, Husie 172:280, Malmö kommun, Skåne län, Skåne

## Beskrivning och historik

### Kyrkomiljön

Husie ligger i östra delen av Malmö kommun. Bynamnet kan sannolikt tolkas som ordet ”Husö”, den med hus bebyggda ön. På ön – tolkad som ”höjden i landskapet” - byggdes under medeltiden en sockenkyrka, som under lång tid band samman befolkningarna i byarna Husie, Kvarnby och Östra Skrävlinge. Den lilla byn [1], som med tiden växte ut till några gårdar, ser i stort sett likadan ut idag som på enskifteskartan i början av 1800-talet. Byn domineras stort av kyrkan, och de få husen är samlade öster och söder om kyrkan. Den mest framträdande gården, Husie boställe, har idag byggts ut med flera ekonomibyggnader åt olika småindustrier.



[1]: Husie by från nordväst (flygfoto av Pär Martin Hedberg)

Sedan Husie socken inkorporerades med Malmö 1935 har lantsocken genomgått en snabb metamorfos, där man successivt krupit allt närmare storstaden i väster. Från kyrkogården kan man blicka bort mot Stenkällan, ett område som växte fram från 1930-talet till omkring 1970 med först egnahem, sedan villor och större lamellhus ner

mot Höja och Rosengård. Marken mellan Stenkällan och Husie användes förr till stora delar av Luftvärnsregementet LV4, men används idag för skol- och idrottsverksamhet. Även marken söder om Husie by har varit militärt övningsområde, men gjordes 1983 om till hästsport- och friluftsområde. Öster om Husie ligger en stor återskapad damm, Husie Mosse, och längre bort mot Kvarnby ett mer pastoralt landskap med åkermark.

## Kyrkobyggnaden

Husies första kända kyrka restes under medeltiden, på samma plats som dagens kyrka. Man vet inte säkert när detta skedde, men sannolikt under det sena 1100-talet- 1200-talet när de skånska socknarna formerades. Tack vare äldre beskrivningar kan vi rekonstruera en förhållandevis god bild av dess utseende. I domkyrkoarkitektens och professorns Carl Georg Brunius dokumentation från 1847 tecknas bilden av en typiskt romansk plan med tvåkvadratisk långhus och ett lägre, enkvadratisk kor med absid. Under senmedeltiden tillkom vapenhus i norr och söder. Det norra byggdes efter en tid på till ett torn, enligt Brunius på 1500-talet.

Kyrkan eldhärjades 1624 med stora skador som följde. Under följande decennier kom kyrkan successivt att repareras, inte minst de hårt åtgångna murarna, och ny inredning att införskaffas. I kyrkoräkenskaperna från 1665 beskrivs kyrkan som en korskyrka med torn, byggd av gråsten och täckt av tegel och skiffer över tornet. Arbetena under 1650- 1850 rörde i huvudsak tornet. Dess ytterväggar murades delvis om, öppningarna förändrades och taket täcktes av bly. I början av 1800-talet gjordes utbyggnader i korsvirke på vapenhusen, som användes som förrum resp. sakristia.

I jämförelse med övriga Skåne låg de sydvästska kyrkorna tätt, vilket gjorde att behovet av större kyrkor satte in jämförelsevis sent. I trakten uppfördes t.ex. hela 20 nygotiska kyrkor runt sekelskiftet 1800-1900, men det fanns även exempel på kyrkor som utvidgades tidigare. Kombinationen av en kyrka i dåligt skick och den snabba folkökningen resulterade under 1850-talet i, att Husie församling bad Brunius att ta fram ritningar till en ny helgedom. Han hade, i kraft av sitt ämbete men också tack vare många personliga kontakter, förnyat allmänintresset för den medeltidsinspirerade arkitekturen i stiftet. Han ritade fem kyrkor och restaurerade därtill ett stort antal i sin konsekventa arkitektur, där romanska och gotiska stilelement vävdes samman med klassicismens symmetri, axialitet och ljusföring. I närheten av Husie var han bl.a. inkopplad i ombyggnaderna av Oxies- (1848-49) och Södra Sallerups (1863-64) kyrkor.

Kyrkan i Husie liknade på många sätt Brunius arbete i Stora Harrie (1851), som också hade Johan Stenberg som byggmästare. I båda fallen lades ett nytt korsformat kyrkorum med tresidigt kor till det befintliga tornet, som istället anpassades till nybyggets karaktär. Tornen, vars tjocka murar ofta var i bättre skick än övriga kyrkans, skonades

i runt tredjedelen av de skånska nybyggena 1850-1910. I Brunius fasader balanserades putsade gråstensytor mot naket tegel i friser, blinderingar och omfattningar, och taken täcktes av tegel. Kyrkorummet vitputsades, fick golv av gula tegelplattor och täcktes av kryssvalv. I fokus stod altaret, som pryddes av ett tråkors och belystes av rundbågiga fönster bakom skranket mot sakristian. De flesta gamla inventarier skattade åt förgängelsen; Brunius hade vanligen som princip att dessa skulle avlägsnas för att inte störa den nya byggnadens ideala skick. Arbetena med tornet blev omfattande i Husie; dess placering på tomten i norr krävde att alla öppningarna gjordes om så att kyrkorummet på traditionellt sätt kunde tillfogas i öster. Tornets takstol var rutten och behövde bytas ut, och stora delar av murkrönen murades om. Inte heller fanns där ett medeltida valv att spara, utan Brunius valde att slå ett nytt valv över vapenhuset. Arbetet startade 1855 och avslutades 1857. Under byggtiden förändrades ursprungsförslaget något; bl.a. målade man bänkarna i grågrönt och vitmarmorerade predikstolen och altaranordningen, trots att Brunius själv yrkat på ekfärg som ytskikt. Han föredrog vanligen behandlingar, vars kulörer överensstämde med materialens egna.

Sedan invigningen har kyrkan reparerats vid flera tillfällen, samtidigt som långhuset och koret uppreparade transformerats för de gällande stilidealerna. I beskrivningen nedan listas endast viktigare arbeten, som har påverkan på kyrkans utseende av idag:

1858 avskiljs vapenhuset av en brädvägg med en slagdörr mot långhuset.

1867 byts tegeltaket över kyrkorummet mot spån. Två fönster sätts in i norra takfallet.

1878 ersätts de då ruttna fönsterbågarna av trä med gjutjärnsbågar. Glasen tas tillvara till de nya fönstren, som får samma storlek och indelning som de gamla bågarna.

1883 byggs den nuvarande orgelläktaren och orgelfasaden av Jeppa Persson.

1895 görs en renovering under ledning av Malmös stadsarkitekt Salomon Sörensen. Kyrkorummet får ett gotiskt anslag med kvadermålade väggar och en stjärnhimmel i korvalvet. Långhuset avgränsas med en cementbarriär mot koret, vars nya upphöjda golv täcks av viktoria-plattor. Brunius altaranordning rivs och byts mot ett gotiskt skrank med en nisch för en Kristusfigur i kopia efter Bertil Thorvaldsens förlaga. En ny dopfont av cement sätts in. Bänkarna avkortas och ådras likt orgelfasaden, predikstolen och innerdörrarna i ekfärg. Utvändigt repareras de ständigt underhållskrävande fasaderna, hela spåntaket förnyas och blytäckningen över torntaket ses över.

1902 täcks spåntaket med en skyddande papp.

1928 täcks torntaket av svartmålad plåt.

1936 installeras en ny klockstol av järn. Spiraltrappan från vapenhuset upp i tornet tas bort och ersätts av en uppgång inifrån orgelläktaren.

1937 grävs ett pannrum ut under kyrkan. De vattenburna radiatorerna monteras i inhuggna nischer under långhusfönstren. Golven görs om helt med maskinslagen tegel i gångar och vapenhus och nya bräder i bänkkvarteren. Alla snickerier avlutas, slipas rena från färg, målas och mattlackeras. Färgsättningen går i grått med röda och gråblå accenter, som står mot valv och väggar i gulgrått.

1938 går arbetena vidare exteriört. Efter besiktning av den nye stadsarkitekten August Stoltz, får J A Persson i uppdrag att omputsa fasaderna helt. Håligheterna fylls med cementbruk, trasigt tegel ersätts och alla ytor vitmenas med kalk. De tidigare synliga tegelfriserna och omfattningarna försvinner således under den nya spritputsen. Under arbetets gång visar sig tornets gavelrösten och blinderingar så förvittrade, att de måste tas ner och ommuras. Tornets murverk har dessutom så stora sättningssprickor att det måste förstärkas. Till sist rivs hela yttertaket på tornet. Stommens virke kompletteras, påbyggs och riktas och den svarta plåten ersätts med kopparplåt på papp och brädor.

1962 byts taktäckningen ånyo ut, bortsett från över tornet, till befintlig täckning. Den papptäckta spånen behålls som underlag för gula, enkupiga falstaktegelpannor.

1973-74 genomförs en stor renovering efter handlingar av Lennart Strömbeck. Dessa grundar sig till stor del på ett förslag som tagits fram av domkyrkoarkitekten Eiler Graebe 1963. De yttre förändringarna gäller översyn av all utvändig puts, utbyte av en otät ytterdörr och framför allt utbygget av en sakristia vid södra korsarmen. Tillbygget görs med kanalmurar av tegel som putsas och dekorerar med samma slags gesimser som de längs Brunius murar. Öppningen mot kyrkorummet görs om och fönstret ovan öppningen muras igen. Samtidigt görs portalen till den gamla sakristian om till ett fönster, som pryds med en blyinfattad glasmålning skapad av Erik Olsson. För att synliggöra målningen rivs både altarbordet, -uppställningen, väggen mot sakristian och betongräcket mot långhuset. Ett nytt altare muras och ställs fritt i koret. Viktoria-plattorna på dess golv rivs och ersätts av kalksten, som även används som beklädnad till trappstegen mot långhuset. Dopfunten och bänkinredningen förnyas, undantaget dörrarna som sparas från Brunius inredning, och orgelläktaren förlängs 80 cm in mot långhuset. Järnfönstren renoveras och förses med innerbågar. Även färgsättningen förnyas helt; alla väggar vävas och vitmålas medan inventarierna stryks med lackfärg och ådras. Orgelläktaren, -fasaden och predikstolen förses med dekorer i guld.

I samband med renoveringen 73-74 utförs en byggnadsarkeologisk undersökning av det gamla tornet. När putsen avlägsnats blottas två igenmurade medeltida nischer längst ned på tornets norrfasad. I den södra muren återstod endast fragmentariska

rester av medeltida murverk. Bland dessa identifierades delar av en lång valvbåge, som utgjort stöd för öppningen mellan tornet och det medeltida långhuset. Ovanför de ursprungliga tegelpartierna fanns i murarna ett tydligt skifte till ett jämnare förband, som bekräftade att det gamla vapenhuset blivit påbyggt. Vidare kunde man genom murverksstudierna bekräfta, att tornet efter en tid blivit ytterligare påbyggt. Vid detta tillfälle tog man bl.a. upp en dörr mot norr, som idag är omgjord till fönster, och ett fönster mot öster som Brunius gjorde om till koppling mot långhusvinden. Dörren nåddes högst sannolikt med en utvändig trappa.

2000 byggs handikapprampen vid kyrkans norra sida om och bekläs med klinker. Ritningen tas fram av Inger Adler, Inark. 2004 förses rampen med ett smidesräcke.

2005 breddas sakristian efter handlingar av Ateljé Alfa arkitekter, bl.a. för att ge bättre plats åt förvaring och en handikapptolett.

2008 installeras den nuvarande orgeln bakom orgelfasaden från 1883.

2017 målades kyrktornet. (Efter inventeringen.)

### *Exteriör*

Kyrkobyggnaden [1] består av ett korsformat kyrkorum från 1855-57, ett västtorn och en sakristia intill södra korsarmens gavel. Västtornet restes ca 1500 genom påbyggnad av det medeltida norra vapenhuset. Sakristian byggdes 1973-74 och utökades 2005.

Kyrkobesökaren möter en relativt stor kyrka, spegelsymmetrisk fränsett utbygget av sakristian. Brunius fasader är gjorda av kvastputsad och kalkavfärgad gråsten. Längst ned finns en vitmålad något utkragande sockel, som står på grundmurarna av gråsten. Tornets vitputsade fasader, i huvudsak byggda av tegel, saknar sockel; däremot syns flera grundstenar till följd av att marknivån ändrats över tid. I murverket sitter flera svartmålade ankarjärn, både för de inre bjälklagen och för olika förstärkningar. Längs takfötterna löper en flersprångig tegelgesims, över kyrkorummet kompletterad med en rundbågsfris med droppstenar. Tornet avslutas i väster och öster med trappgavlar försedda med runda och spetsbågiga blinderingar. Alla listverk är, liksom omfattningarna till fönster och dörrar, gjorda av gult tegel som sedan 1938 varit överputsat och vitkalkat.

Murarna till torn och kyrkorum genombryts av stora, rundbågiga fönsteröppningar med flersprångiga omfattningar. Fönsterbågarna av gjutjärn från 1870 har nederst två rundbågiga lufter med rombiskt spröjsverk och överst ett masverk med fiskblåsemotiv. Glaset är klart fränsett mindre blå- och gröna partier i masverket. Fönsterblecken är gjorda av koppar. Fönstren är sedan 1974 kompletterade med innerbågar, uppbyggda med kraftiga träkarmar som fästs längs öppningarnas sidor. I karmarna sitter metallskodda träbågar, vars indelning följer de yttre fönstren. I tornet finns i alla väderstreck ljudöppningar, utformade med rundbågiga, brunmålade träluckor från 1974.



[1]: Kyrkan från sydöst med den tillbyggda sakristian



[2]: Tornets norrfasad med medeltida öppning

Publika entréer finns i tornets västfasad och i norra korsarmen. Portalen i södra korsarmen har gjorts om till koppling mellan långhuset och sakristian. Den framskjutna västportalen är utformad som en perspektivportal med två rundbågiga språng, som omger en kölbågig pardörr. Dörren av okänd ålder är klädd med snedställd träpanel. Till vänster om dörren, på norra tornfasaden, syns en idag blinderad medeltida öppning [2]. Den norra sidodörren är tillsammans med ett rundbågigt fönster inskriven i en långsmal, rundbågigt täckt nisch. Den kölbågiga dörren kommer från 2000 och är klädd med stående träpanel. Dörren nås via en granitbeklädd ramp med svarta smidesräcken vid sidorna.

Torntaket är belagt med kopparplåt, lagd i skivtäckning med förskjutna hakfalsar. Plåten ligger på ett undertak av papp och bräder. Kyrkorummet skyddas av ett enkupigt, gult tegeltak lagt ovanpå det äldre yttertaket av papp och spånstickor. Teglet är från 1962 och kommer från Simrishamns tegelbruk.

Sakristians formspråk följer kyrkorummets med putsade fasader, rundbågiga fönsteröppningar och ett snarlikt listverk längs takfoten. Fönstren och ytterdörren är gjorda av brunmålat trä. Sadeltaket är beklätt med kopparplåt som inte ärgat ännu.

### *Interiör*

Vapenhuset i tornet har golv av rött tegel från 1937 lagt på flatan i ruttmönster. Väggarna är sedan 1974 vävade och vitmålade, kryssvalvet av tegel vitputsat. Valvet slogs av Brunius och är uppbyggt med firsidiga ribbor, breda sköld- och gördelbågar och tresprångiga hörnpilastrar. Inga spår har hittats av någon äldre valvslagning. I rummet märks två inhuggna gravstenar från 1600- resp 1800-talen, och ovanför den rundbågiga portalen mot långhuset ett snideri som suttit över kyrkans 1600-talsdopfont. Kyrkorummet avgränsas med en mattlackad trävägg från 1858. I väggen sitter en dubbeldörr med spröjsade glas i de övre speglarna.

Från vapenhuset kommer man in i långhuset. Nivåskillnaden mellan de båda rummen tas upp av en kalkstenstrappa och en lös ramp byggd av träskivor. På trappan står ett bultat mässingsräcke. Längst ned i långhuset har man ersatt några bänkrader med en svängd, tät trappa till orgelläktaren [3]. Den vilar på avfasade pelare, vars trapetskapital bär konsoler till bjälklagets primärbärverk. Bjälkarna är synliga mellan vitmålade skivor. På ovansidan ligger stavparkett. Räcket mot långhuset är genombrutet av trepassbågar, och liksom läktarens övriga synliga träpartier ekådrat med förgyllda detaljer.



[3]: Kyrkorummet mot orgelläktaren

Kyrkorummet [4] är stort och symmetriskt, badandes i ljus. Både huvudskeppet och korsarmarna avslutas uppåt av vitputsade kryssvalv, som vilar på kraftiga, kvadratiska väggpilastrar med ensprångiga kapital. Valven är i övrigt uppbyggda som valvet i vapenhuset. Väggarna är vävade och vitmålade. I gångarna ligger samma slags tegel som i vapenhuset, medan bänkarna står på ett lackat brädgolv. På södra väggen och korsarmarnas gavlar hänger träsniderier som bevarats från den gamla kyrkan. I taket hänger två ljuskronor, den ena från 1700-talet, och på väggarna mässingslampetter. Korsmitten är utformad som en flexibel yta, möblerad med lösa stolar längs bänkkvarterens skärmar, flygel, dopfont och predikstol. Den sistnämnda står i sydvästra hörnet, något framskjuten i den södra korsarmen.



Koret är upphöjt två steg via en rundad trappa, liksom korgolvet belagd med mörk kalksten från Komstad. Den tresidiga koravslutningen kröns av ett vitputsat hjälmvalv, vars firsidiga ribbor vilar på tresprångiga konsoler. Det murade altaret är frilagt och står centralt i koret framför det mittersta korfönstret. Det är försett med en färgstark glasmålning, komponerad 1974 av konstnären Erik Olsson från Halmstadsgruppen. Bildfälten föreställer olika bibliska händelser.

Från södra korsarmen nås sakristian via den ursprungliga sydportalen. Den har formen av en långsmal rundbågig nisch, i vilken sitter en kölbågig, mattlackad enkeldörr från 1973. Ovanfönstret i nischen är igensatt. I volymen med sakristian finns även toalett och förvaringsutrymmen. Materialen är enkla och funktionella.



[4]: Kor och långhus

Tornets övre våningar nås via en trädörr bakom orgeln. Genom en rak trätrappa nås ett rum ovanför vapenhusvalvet, som används för förvaring. Tegelväggarna är vitputsade och golvet belagt med bräder. Från tornrummet kan man komma vidare till klockvåningen via en rak trätrappa, eller in till långhusvinden genom en järnlucka. Den sitter i en förstorad äldre fönsteröppning i östgaveln. Klockvåningen domineras av den fristående klockstolen i järn. Kyrkorummet och tornet har en likartad takstomme, uppbyggd av högben, hanband, stödben och tassar på remstycken som ligger på yttermurarna. Kyrkorummets stomme är i stort sett bevarad sedan Brunius tid, medan materialet i tornstommen huvudsakligen kommer från reparationerna 1938.

## Inredning och inventarier

*Altaret* är byggt 1973-74 efter Lennart Strömbecks/ Eiler Graebes ritningar. Det består av ett postament av rött tegel, på vilket ligger en tjock, mörk kalkstensskiva. Längst ned finns en sockel av samma sorts sten.

*Altaruppsats* saknas. Den nygotiska altaruppställningen med en Kristusfigur infälld i ett skrank togs ned i samband med restaureringen 1973-74. Avgjutningen, en gipskopia av Thorvaldsens "Kristus", står kvar i södra korsarmen. I långhuset hänger två tavlor [5] från den medeltida kyrkan, som föreställer Jesu korsfästelse och instiftandet av Nattvarden. De lär ha ingått i en altaruppsats från 1642, som till stor del förskingrats 1895. Runt tavlorna hänger fyra figurer, som kanske varit en del av altaruppsatsens inramning. I kyrkans ägo finns dessutom två putti, som möjligen stått på dess entablement. *Altarkorset* från Brunius tid, ett treklöverkors i målat trä, förvaras i ena tornkammaren.



[5]: Delar av f.d. altaruppsats



[6]: Delar av f.d. dopfuntskimmel

*Altarring* saknas. Den förutvarande altarringen från 1895 togs bort under 1990-talet.

*Dopfunten* av sandsten sattes in i samband med reoveringen 1973-74. Funten, formgiven av Stig Ryberg, har ellipsformad planform med sockel, lågt skaft och hög cuppa med en urskålning för dopfatet. På sockeln och cuppan finns inhuggna symboler. Ryberg har även ritat tillhörande *dopfat* och *-ljusstake*, båda i mässing. Bevarat finns även delar av en cementdopfunten som användes 1895-1973, liksom delar av ett *träsnideri* [6] från 1668 som tros ha fungerat som dopfuntsbaldakin. Snideriet, som föreställer tre figurer som sitter på ett moln, hänger idag i vapenhuset.

*Predikstolen*, utförd av ekådrat trä med dekorer i guld, lär komma från Brunius tid. Korgen har fem sidor, prydda med gotiska mönster i speglarna, som skiljs av smala kolonner. Överliggaren och läspulpeten är klädda med brungult tyg. I valvet bakom predikstolen finns två inmurade öglor för en baldakin, som syns på Brunius ritning och möjligen också suttit över korgen under någon period. Predikstolen förlängdes 1895, försågs då med dagens trappa och sänktes 1973-74. I den medeltida kyrkan stod en predikstol från 1650-talet, huggen av Christoffer Snickare från Malmö. Från denna finns kvar fyra snidade skulpturer av evangelisterna. De hänger i norra korsarmen.

*Bänkinredningen* är insatt 1973-74 och indelad i sex slutna kvarter längs kyrkorummets gångar. Bänkarna byttes då för att få bättre sittkomfort, och fick nya ekådrade gavlar, sitsar, skärmar och ryggar. På sitsarna ligger vinröda dynor. Dörrarna, överförda från Brunius inredning, är ådrade med en rödbrun kant kring speglarna. Bänkarna var från början målade i ljusgrönt. Även bänkarnas disposition har ändrats med åren; bänkar har tagits bort i korsarmarna och korsmitten av praktiska skäl.

*Orgeln* är byggd 2008 av Tostareds orgelfabrik enligt disposition av Anders Johnsson. Instrumentet har 29 stämmor, 3 manualer och pedal. Delar av pipmaterialet kommer från de föregående orglarna från 1883 och 1940. *Orgelfasaden* från 1883 är indelad i fem sektioner med rundbågiga pipfält. Det inramande träet är ekådrat med förgylld dekor.

*Storklockan*, gjuten 1519 av Michel Stigeman, pryds av bilder av S:ta Gertrud, S:t Göran och S:t Kristoffer. Klockan göts ursprungligen till Falsterbo kyrka, men kom till Husie efter branden 1624 som donation från den rikare församlingen. *Lillklockan* är gjuten 1735 av Andreas Wetterholtz. Den pryds av texter och Fredrik I:s namnchiffer.

## Övrigt

*Kalk och paten* i silver, tillverkade på 1600-talet i Malmö. De har överförts till Husie från Västra Skrävlinge kyrka, kanske som donation efter branden 1624.

## Kyrkogården

Den äldsta delen av kyrkogården närmst kyrkan etablerades sannolikt under medeltiden. Sannolikt följde kyrkogården i Husie det allmänna mönstret från denna tid; en betad ängsmiljö, där gravarna märktes ut med träkors eller liggande hällar. Kyrkan låg väl synlig uppe på höjden, avgränsad av någon slags omgärdning. I en beskrivning över Husie kyrka från 1682 nämns en gråstensmur med tre luckor och en port. Att begravas på södra sidan av kyrkogården närmst kyrkan hade högst status, medan norra sidan ansågs som mörkrets sida och främst var till för brottslingar och utsatta.

Under 1700-talet började man, som reaktion mot vanhävden av kyrkomarken, succes-

sivt att planera om begravningsplatserna efter estetiska ideal. Från 1800-talet lät man uppföra strikta kyrkogårdar, med frodiga trädkransar innanför kyrkogårdsmurarna, symmetriska grusgångar och gravkvarter avgränsade med häckar. Efter 1850 blev det allt vanligare att även de gamla landsbygdskyrkogårdarna fick en mer vårdad karaktär. Under samma tid uppstod ett alltmer individualiserat gravskick, där alla som hade möjlighet skaffade sig en egen gravplats och en påkostad sten.

1852 köptes ett stycke mark väster om den gamla kyrkogården. De nya gravplatserna invigdes 1857 tillsammans med Bruniuskyrkan, samtidigt som man lät försköna den äldre delen. 1880-81 utvidgade man kyrkogården igen, nu åt väster och norr. Engelska sjukan, lungdot och smittkoppor skördade offer och behovet av gravplatser var stort.

1932 utvidgades kyrkogården i nordost. Kyrkogårdsmuren sågs över 1937-45. Nya utvidgningar i norr gjordes 1951 och 1957.

Förändringarna under senare år har till stor del gällt den äldsta delen av kyrkogården. Mindre ytor har gräsbesåtts av rationella skäl, och området har kompletterats med nya typer av gravskick. 1989 anlades en minneslund och 2010 en asklund.

#### *Kyrkogården idag*

Den medeltida kyrkogården (kvarter A, se karta på sid 14) avgränsas i öster och söder av en bredfogad stenmur med kalkstenskrön. Innanför muren står en delvis förnyad trädkrans, sannolikt från slutet av 1800-talet, som även inramar utvidgningen i väster. Huvudentrén mot gatan är utformad med en dubbelgrind av svartmålat smide från ca 1940 innanför gjutna, kolonnformade grindstolpar. Från grinden strålar grusgångar upp mot kyrkan och vidare till kyrkogårdens kvarter. De äldsta kvarteren är mestadels grustäckta, men även gräsklädda ytor förekommer. De äldre buxbomsstrukturerna är bevarade i form av låga häckar kring kvarter och gravplatser. Vissa gravplatser har för-tätats [7], t.ex. genom att de delats med mindre urngravar framför 1800-talets sten, men de har fått behålla sin ursprungliga omgärdning i form av buxbomshäckar eller stenstolpar och kättingar. Gravmaterialet kommer till stor del från förra sekelskiftet, med många högresta vårdar i svart granit, men här finns också ett stort antal moderna gravstenar fritt inplacerade. Bland de förstnämnda märks en marmorvård över lantbrukaren Jöns Jönson, rikt smyckad enligt tidens ideal med lagerkrans, medaljonger och akroterier, bland de modernare en personligt utformad vård efter kantorn Jacob Nilsson. Dess krön har formen av tre orgelpipor. Söder om kyrkan finns ett lapidarium med stenar från 1800-talets första hälft, s.k. skånska kalkstensvårdar med smala livstenar med rika inskriptioner. I nordvästra hörnet finns ett område med barngravar.

Från äldsta delen leder en stentrappa ner till utvidgningarna från förra seklet [8], som avskiljs med en häck från det medeltida gravområdet. Först når man markremsan från

1852, där gravarna står i rad framför en bokhäck, därefter 1881 års etablering (kvarter B). Gravplatserna är grusade och buxbomskantade. Gravmaterialet spänner från denna tid fram till våra dagar. De moderna stenarna är oftast i röd- eller grå granit, låga och strama med de individuella dekorererna koncentrerade till texter, små lösa figurer och symboler på vårdarnas framsidor. En sådan vård har skådespelerskan Emy Storm, som bl.a. gestaltade Alma i "Emil i Lönneberga". Området avgränsas i väst av ett galvat nätstaket, i vilket sitter ett grindparti av smide från tiden kring förra sekelskiftet. Gravplatserna lite längre norrut (kvarter C) har en liknande utformning med buxbomsgärdade grusvårdar, men här står stenarna ställda mot rygghäckar [9].

Öster om kvarter C ligger kapellet framför en grusad förplats. Norr om byggnaden binds gestaltningen ihop av en bred, trädkantad allé som mynnar i en smidesgrind mot gatan i öster. Gravplatserna i kvarter D [10] har endast liggande stenar, samlade framför låga häckar med några träd och vintergröna buskar fritt inplacerade. Till de mer namnkunniga som vilar i kvarteret hör Hugo Åberg, en byggmästare från Malmö som uppförde både Jägersro och Kronprinsen. Det yngsta och till stor del outlagda kvarter E har en liknande utformning. De enskilda vårdarna avskiljs inte av grusgångar, utan istället är marken till största delen gräsklädd. Kyrkogården avslutas i norr av en trädridå framför den stora förråds- och personalbyggnaden.



[7]: Förtätning av äldre gravplats



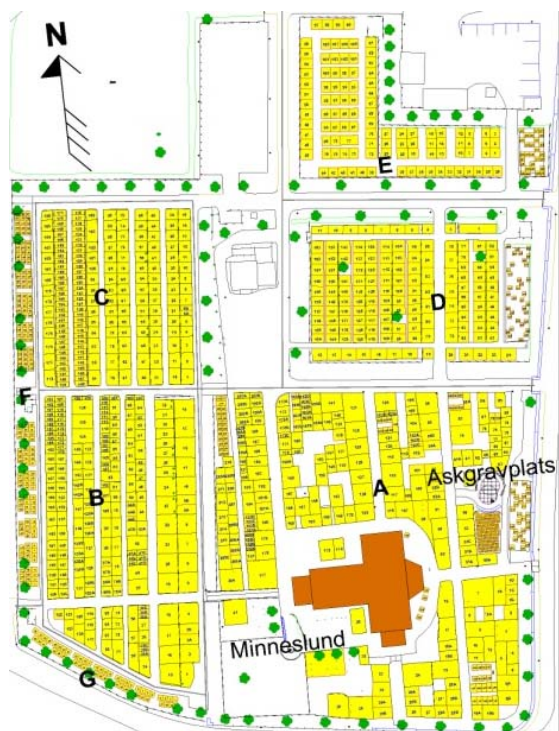
[8]: Vy mot utvidgning i väster



[9]: Kapellet från kvarter C



[10]: Kvarter D



[11]: Karta över kyrkogården

Minnes- och asklundarna har etablerats på den äldsta delen av kyrkogården. Minneslunderna ligger på en cirkulär stenplatta direkt sydväst om kyrkan. I mitten finns en rund smyckningsplats flankerad av två stativ med ljushållare. En häck begränsar minneslunderna från grusgången runt kyrkan. Asklunderna har ett likartat tema med häckar och murar, som omfamnar en stensatt, cirkulär platsbildning. Minnesplaketterna är fästa till tre obelisker. Urnlundarna har konsekvent samlats kring kyrkogårdens ytterkanter, både på den äldsta delen och på utvidgningarna. De flesta stenar ligger direkt i gräset med möjlighet till enskild plantering framför.

### *Byggnader på kyrkogården*

*Kapellet* är uppfört 1932 efter ritningar av Nils Blanck och ombyggt 1958 av Nils Thornberg. Ombyggnaden omfattade bl.a. installation av hiss samt tillbyggnad mot norr med toaletter. Invändigt skapades ett avskilt kapprum och pentry på 1980-talet. Fasaderna är gjorda av spritputsad sten, som nederst avslutas med en granitsockel. De höga fasaderna genombryts av rundbågiga fönster och en framskjuten entréportal. Gjutjärnsbågarna sitter djupt indragna i de skrånade fönsternischerna. Längs takfoten löper en rundbågsfris. Sadeltaken är täckta med röda tegelpannor.

*Personal- och förrådsbyggnaden* är från 1968. Huset är uppdelat i två volymer, gestaltade med vita tegelskivor mellan svarta fönsterband och med platta papptak.

## Kulturhistorisk karaktärisering

Husie by ligger inkilad mellan Malmös östra utbyggnadsområden och Husie mosse, på en höjd väl synlig i landskapet. Trots att mark i byns och kyrkans absoluta närhet upplåtits för militära ändamål, idrottsplaner, skolgård och industri (Husie boställe) har den i grunden medeltida bymiljön lyckats bevara sin lummiga och småskaliga karaktär.

Kyrkogården är välbevarad och utgörs av ett antal väl avläsbara delar, fint infogade i den kuperade terrängen. Områdena som lades ut fram till början av 1900-talet präglas av 1800-talets stilideal, med grusade, symmetriska kvarter och buxbomskantade grav-

platser. Samtliga gångar är grusade, vilket förstärker den enhetliga karaktären. Yngre- och äldre vårdar står blandat; många stenar står kvar på ursprunglig plats, andra t.ex. många gravminnen från tidigt 1800-tal har samlats i ett lapidarium söder om kyrkan. Minnes-, ask- och urnlundarna har varsamt placerats in i den äldre miljön och vissa av de gamla familjegravarna har förtätats. Ingreppen har gett kyrkogården ny aktivitet, och illustrerar tydligt det snabba genomslag kremering och alternativa gravskick fick från 1900-talets andra hälft. Nils Blancks tillägg på 1930-talet har en tydlig klassicistisk karaktär med en allé som ger struktur åt kyrkogården, och ett elegant kapell med stram resning och formelement i tydlig dialog med kyrkan.

Husie kyrka uppfördes av den välkände arkitekten Carl Georg Brunius. I sina kyrkor lät han kombinera klassiska rumsprinciper med ett medeltida formspråk. De klassiska principerna - axialsymmetrin, den korsformade planen och den regelbundna fönstersättningen - är tydliga vid en första yttre anblick av kyrkan, däremot är de medeltida dragen delvis nedtonade. Hela kyrkan, även de ursprungligen oputsade tegelytorna i listverk och omfattningar, har varit putsad sedan 1939 och byggnaden har därmed mist något av den visuella lyskraft och hantverksmässighet en Bruniuskyrka normalt har. Andra större förändringar gäller bytet av taktäckning och ytterdörrar. Östdörren, som Brunius oftast lät gå till en sakristia, har satts igen sedan prästutrymmet flyttats till en volym påbyggd till södra korsarmen. Sakristians fasader från 1974/ 2005 tar lojalt upp Brunius formidéer, men signalerar inget av sin tid. De vackra gjutjärnsbågarna från 1870 är intakta, men försågs 1973-74 tyvärr med väl klumpiga extrabågar invändigt.

I kyrkan ingår medeltida murverk i tornet. Det stod ursprungligen i norr, och avvek därigenom från det från det gängse mönstret med tornet i öster. En liknande avvikelse märks lokalt även i Oxie kyrka, som har sitt torn kvar på sydsidan. De båda tornen är två av sju bevarade i Skåne, som man vet tillkommit genom påbyggnad av ett vapenhus. Brunius beslut att skona tornet, och lägga sitt nya kyrkorum traditionellt i öster, ledde till att alla öppningar i tornet fick omarbetas. Genom murverksundersökningen 1974 har man bekräftat hur tornet ständigt reparerats; däremot har man inte hittat spår efter medeltida valv eller kalkmålningar, som kunnat förstärka murverkets värde.

Kyrkorummets interiör har kvar Bruniuskyrkans överskådlighet, renhet och logik, indelat av hans ofta favoriserade kryssvalv. Inredningen har, liksom i alla hans kyrkor möjligen undantaget Tullstorp, till huvuddelen ersatts av yngre föremål. De största förändringarna kan relateras till ombyggnaden av koret; predikstolen har flyttats och byggts om, altarskranket rivits och altaret bytts ut, frilagts och flyttats inåt i koret; åtgärder som begränsat sikten för åskådarna i korsarmarna. I Brunius T-korsplan, en lösning han själv uppfann, var koret helt avskärmat och altaret stod i tvärskeppet. Golvet höjdes redan 1895, vilket omöjliggör ett skrank bakom altaret om inte ljuset från fönstren ska skymmas, och Brunius altarkors har bytts mot en figurativ, vacker

glasmålning av Erik Olsson. Utformningen av koret, och utrymmet framför med lösa stolar kring dopplatsen, är framförallt ett resultat av renoveringen 1973-74, baserad på Eiler Graebes tio år äldre handlingar. Ombyggnaden är tidstypisk med ökat betonande av sakramenten och församlingens delaktighet. Dopfunten, dopfatet och dopljusstaken gjordes av Stig Ryberg till ombyggnaden och bildar en fin helhet. Även färgsättningen bär till stor del 70-talets prägel med väl inpassade ekådrade inventarier, men också olyckligt vävade väggar. Brunius bänkdörrar har på ett positivt sett byggts in i de då insatta bänkarna, men bryter med sin färgsättning mot de i övrigt lackerade partierna. Spåren efter restaureringen 1895 är i stort sett uttraderade, medan ombyggnaden 1937 framför allt märks genom tegelgolven i gångar och vapenhus.

I kyrkan är uppsatt några sniderier, som tillhört 1600-talets predikstol, dopfuntsbaldakin och altarpopsats. Det finns få spår kvar, som berättar något om kyrkorummets utseende strax efter reformationen, och trädelarna får därigenom betydelse. Vidare finns en välbevarad kalk och paten från 1600-talet, och en storklocka från 1519, föremål som alla kommit till kyrkan som donationer efter branden 1624. Från 1883 är orgellådan och -fasaden, som tillsammans utgör ett elegant blickfång på väg ut.

Värdena i Husie kyrka kan på vissa sätt ställas i relation till de i Stora Harrie kyrka. Deras byggnadsutveckling är snarlik, med ett medeltida torn som skonats och fått ett nytt korsformat kyrkorum av Brunius. I Stora Harrie har tornet ett medeltida kalkmålat valv, och exteriören har kvar variationen av oputsat tegel och vita partier. Invändigt har båda kyrkorummen utsatts för relativt hård omdaning bl.a. med snarlika ombyggnader av koren. Till Stora Harries förtjänster hör bl.a., att kyrkan där har kvar fler äldre inventarier, till Husies fördelar att interiören bättre bevarar sin symmetri, då sakristian fått en egen volym istället för att inrättas i norra korsarmen.

## Att tänka på

- Om möjligt bör de oputsade tegelpartierna i fasaderna återställas, då dessa så tydligt förknippas med Brunius. Husie kyrka är - med undantag av tornet - helt ett verk av Brunius, vilket stärker betydelsen av att framhäva hans arkitektur.
- På kyrkogården bör den tydliga strukturen med grusade, buxbomsomgärdade kvarter och gravplatser och genomgående singeltäckta gångar värnas.
- Kyrkans äldre träsniderier är viktiga för att förmedla kontinuiteten bakåt i tiden, och bör således fortsätta hållas samman inne i kyrkan.
- Restaureringen 1973-74 bidrog till kyrkorummet på ett både positivt- och negativt sätt. På sikt bör de vävade väggarna ersättas av puts, och de lackerade partierna målas. Framför allt bänkarnas färgsättning bör ses över.



## Skydd m.m.

Kyrkan/kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enl. 4 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan och kyrkotomten ligger inom reg. fornlämning Husie 26:1. Fornlämningen utgör Husie gamla bytomt och skyddas enl. 2 kap. kulturmiljölagen.

## Källor och litteratur

*470 nya kyrkor, bidrag till Sveriges arkitekturhistoria 1850-1890*, Jakob Lindblad, RAÄ, 2009

*Bostadsmiljöer i Malmö- inventering del 3 1965-75*, Tyke Tykesson m.fl., Malmö kultur- miljö och Länsstyrelsen Skåne län, 2001

*Drömmen om medeltiden . Carl Georg Brunius som byggmästare och idéförmedlare*, Bo Grandien, Nordiska Museets Handlingar, Berglingska Boktryckeriet, Lund, 1974

*Husie kyrka – ombyggnad av ramp*, Helena Rosengren, Malmö museer/ Kulturarvs- enheten, rapport 2014:2002

*I de dödas vilorum- Malmös begravningsplatser*, Jeanette Rosengren& Urszula Striner, Kira förlag, Malmö, 2013

*Årsbok 1952*, Malmö fornminnesförening, ”Husie kyrka 1830 och 1847”, Helge Andersson, [www.elbogen.nu](http://www.elbogen.nu)

*Årsbok 1974*, Malmö fornminnesförening, ”Husie kyrkas medeltida torn”, Sven Rosborn, [www.elbogen.nu](http://www.elbogen.nu)

*Skåne, Landskapets kyrkor*, red. Markus Dahlberg& Ingrid Sjöström, RAÄ, 2015

*Underhållsplan för Husie kyrka 2005-09-02*, Wikerstål Arkitekter, Helsingborg, 2005

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, hämtad 2017-01-26

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, hämtad 2016-05-12

<http://malmo.se/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Detaljplaner.html>, hämtad 2017-01-26

## Övriga uppgifter

Denna rapport om Husie kyrka, Malmö pastorat, har upprättats av:

Karl Johan Kember, Arkitekt SAR/MSA, Cert. sakkunnig avseende kulturvärden, JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 33, [www.jais.se](http://www.jais.se)  
Alla foton är tagna av rapportförfattaren om ej annat anges.

Inventeringsdatum: 2017-01-25

Färdigställd rapport: 2018-05-07

# Husie kyrka - byggnadsbeskrivning

Stomme:	Murverk – Natursten (gråsten) Murverk – Tegel Murverk – Medeltida (torn)
Fasadmateriäl:	Puts, kvastad
Fasadkulör:	Vit
Takform:	Sadeltak, med dubbla fall
Taktäckningsmaterial:	Takpannor – Lertegel Plåt – Koppar, falsad, förskjutna hakfalsar
Byggnadsdel:	Långhus Kor – öster, polygonalt Korsarmar – norr, söder Torn – väster Sakristia - söder